

ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΚΔΟΣΗ

Στὸν χῶρο τῆς λατρευτικῆς μουσικῆς τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας, ἡ «πρωτότυπη» δημιουργία περιορίζεται κάποιες φορές στὴν δημοσίευση βιβλίων τὰ ὅποια περιέχουν γνωστὰ ὕμνογραφήματα, μελοποιημένα κατὰ ἐλαφρῶς ἢ καὶ κατὰ πολὺ διαφορετικὸ τρόπο σὲ σχέση με παλαιότερες ἐκδόσεις. Παρατηρεῖται ἀκόμη τὸ φαινόμενο τοῦ ὑπερτονισμοῦ τῆς φροντίδας γιὰ μελωδικὴ ἐπιτήδευση ἢ καὶ ἀνάλυση τῶν μελωδικῶν θέσεων καὶ τῆς ἐνέργειας τῶν σημαδιῶν τῆς ψαλτικῆς σημειογραφίας, χωρὶς ἰσοβαρῆ μέριμνα γιὰ τὴν ἐπιτυχή προβολή (τονισμό καὶ χωρισμό) τοῦ ποιητικοῦ κειμένου, ἢ ὅποια θὰ πρέπει νὰ στηριχθεῖ στὴν τέλεια κατανόησή του, ὡς μελωδικῆς προσευχῆς καὶ ὄχι ὡς ἀπλοῦ καὶ ἀδιάφορου νοηματικὰ ἰσομεροῦς ποιητικοῦ καὶ μουσικοῦ χωρισμοῦ λέξεων καὶ φράσεων.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, εἶναι γεγονός ὅτι οἱ σύντομες μελοποιήσεις πολλῶν ὕμνων ἔχουν ἐπικρατήσει ἐδῶ καὶ πολλὲς δεκαετίες, ἰδιαίτερα στοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς. Τὰ ἀσφικτικά χρονικὰ περιθώρια ἀλλὰ καὶ τυποποιημένες ψαλτικὲς συνήθειες, περιορίζουν τὴν δυνατότητα ψαλμώδησης ἀργότερων μελῶν, σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὶς δοξολογίες ἢ στὶς καταβασίεις, καὶ στὰ μακρόσυρτα καὶ ἐξωτερικῆς πολλὲς φορές προέλευσης μέλη τῶν «δύναμις» καὶ τῶν λεγόμενων «λειτουργικῶν», πού ἀλλοιώνουν τὸν χαρακτήρα τῆς Θείας Λειτουργίας, ὑποβαθμίζοντας ἢ καὶ ἐξοβελίζοντας τελείως τὸν εὐχητικὸ λόγο καὶ φαλκιδεύοντας τὴν βίωση τοῦ μυστηρίου ἀπὸ τὴν προσευχομένη ἐκκλησία.¹

Καὶ ὁμως, ἰδιαίτερα στὶς ἀκολουθίες τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ Ὁρθρου ὅπου ἡ ψαλμώδηση κατέχει πρωτεύοντα ρόλο, μπορεῖ νὰ ἀμβλυνθεῖ ὁ κορεσμός ἀπὸ τὴν διαρκῆ ἐπανάληψη τῶν ἴδιων πάνω-κάτω μελῶν καὶ μουσικῶν στοιχείων, καὶ ἀκόμη, εἶναι δυνατόν νὰ προσεγγίσουν οἱ πιστοὶ

---

1. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε, ὅτι ἐὰν ὀμιλοῦμε γιὰ τὴν Θεία Λειτουργία τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἢ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἐννοοῦμε ἀκριβῶς τὶς εὐχὲς πού ἀποτελοῦν τὸ κύριο μέρος τοῦ μυστηρίου, καὶ ὄχι ἀσφαλῶς τὰ ὑπόλοιπα στοιχεία (ὅπως τὸ τμήμα πού ὀνομάζουμε λειτουργία τῶν κατηχομένων) τὰ ὅποια ἐμφανίζονται μὲ διάφορες παραλλαγές διαμέσου τῶν αἰώνων. Πῶς λοιπὸν ἰσχυρίζομαστε ὅτι τελοῦμε κάτι, τὸ ὅποιο ὁμως παραμένει σὲ δεύτερη ἢ καὶ τελείως ἀφανῆ μοῖρα, σὲ σχέση με τὴν κατὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ψαλμώδηση ἐντεχνων μελῶν, πού ἀπαιτοῦν καὶ ἐπιβάλλουν ὡς πρωτεύουσα τὴν μουσικὴ ἐπιτήδευση; Καὶ πῶς κατανοεῖται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν λειτουργιῶν, ὅταν ἀποσιωπῶνται οἱ εὐχὲς καὶ τὸ μόνο πού παραλλάσσει εἶναι 1-2 ἐκφωνήσεις, τὸ μεγαλυνάριο τῆς Θεοστόκου καὶ ἡ ὀπισθάμβωνος εὐχή;

παραγνωρισμένα μέρη τῆς λατρείας, ὅταν οἱ διάκονοι τοῦ ἀναλογίου ἐπιδεικνύουν προσαρμοστικότητα καὶ ἐτοιμότητα, ἀξιοποιώντας μελοποιήσεις παλαιῶν καὶ νεώτερων μελοποιῶν (ἐναλλάσσοντάς τις βέβαια, ἀπὸ ἀκολουθία σὲ ἀκολουθία) ποὺ «στολίζουν» τις σελίδες βιβλίων, ἀλλὰ σπανιότατα ἀκούγονται στοὺς ὀρθόδοξους ναοὺς. Ὡς παραδείγματα ἀπὸ τις ἀκολουθίες τῶν Κυριακῶν, ἔστωσαν ἡ ἀπόδοση τοῦ ἀργοῦ μέλους τῶν Εὐλογηταρίων, τῶν Ἀναβαθμῶν, τῶν δύο τελευταίων ἐπαναλήψεων τῆς Τιμιωτέρας, ἡ ἐναλλαγή τῶν ἀναστασίμων μὲ τοὺς σταυροαναστασίμους κανόνες ἀνὰ κύκλο τῶν ὀκτῶ ἤχων, ἡ ψαλμῳδία τῆς στιχολογίας τῶν Αἵνων, καὶ (ἀπὸ τὴν Θεία Λειτουργία) τῶν Τυπικῶν μαζί μὲ τοὺς θεολογικώτατους Μακαρισμούς.

Σὲ μοναστηριακὸ ἐπίπεδο πάλι, παρομοίως θὰ μπορούσε νὰ ἀπαλυνθεῖ ἡ ἀνισομέρεια στὴν ψαλμῳδία δομικῶν στοιχείων τῶν ἀγρυπνιῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τῶν Ἀνοιξανταρίων ποὺ ψάλλονται ὑπερβολικὰ ἀργά, ἐναντι τῶν καθισμάτων τὰ ὁποῖα ἀποδίδονται συλλαβικά. Αὐτὴ ἡ ἀνισομέρεια παρατηρεῖται μερικὲς φορὲς καὶ κατὰ τὴν ψαλμῳδία τῶν κανόνων σὲ ὑπερβολικὰ σύντομη χρονικὴ ἀγωγή.

Μὲ ὅλα τὰ παραπάνω, ὑπονοῶ σαφῶς ὅτι τὰ προσόντα τῶν διακόνων τοῦ ἀναλογίου δὲν μπορούν νὰ περιορίζονται μόνο σὲ ὅσα θεμελιώδη ἀπὸ καθαρὰ μουσικῆς ἀπόψεως κατέγραψε ἤδη τὸν ΙΕ' αἰῶνα ὁ λαμπαδάριος τοῦ εὐαγοῦς βασιλικοῦ κλήρου Μανουὴλ Δούκας Χρυσάφης.² Ὁ ἱεροψάλτης ὀφείλει ἐπιπλέον νὰ εἶναι λόγιος, φιλομαθῆς, ὥστε νὰ γνωρίζει ἄριστα ἢ ἔστω νὰ μελετᾷ συστηματικὰ τὰ ὕμνογραφικὰ καὶ τὰ ἀγιογραφικὰ κείμενα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ ἀποδώσει μελωδικὰ ἢ ἐκφωνητικὰ στὴν λατρεία, μὲ σκοπὸ τὴν ἐπιτυχέστερη μελωδικὴ ἐρμηνεία τους. Νὰ προσεγγίζει βιωματικὰ καὶ (θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ) μὲ κάποια θεολογικὴ γνώση, ὄχι ἀπλὰ καλλιτεχνικά, τὸν ὕμνητικὸ λόγον, καθὼς καὶ νὰ κινεῖται ἄνετα στὴν χρῆση τοῦ λόγου καὶ τοῦ μέλους μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἀκολουθιῶν, μὲ βάση τὴν γνώση τοῦ τυπικοῦ καὶ τὴν λειτουργικὴ-ἐκκλησιαστικὴ ὀξυδέρκειά του.

Ἐπιπρόσθετα, ἐὰν γιὰ τις λειτουργικὲς τέχνες εὐρύτερα, ἡ ἀφαίρεση τῶν περιττῶν καὶ ἡ σχηματικὴ μόνο ἀπεικόνιση τῶν δευτερευόντων, ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν ἐστίαση στὰ ὄντως σπουδαῖα καὶ στὴν πνευματικὴ διάσταση τῶν ὀρωμένων ἢ λεγομένων, πολὺ περισσότερο ἰσχύει αὐτὸ καὶ γιὰ τὴν ψαλτική. Καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει μόνο τὴν ἐκκλησιαστικὴ του

---

2. D. Conomos, *The Treatise of Manuel Chrysaphes, the Lampadarios*, (Monumenta Musicae Byzantinae-Corpus Scriptorum de re Musica, Vol. II), Wien 1985, σσ. 46-48.

έκφραση, αλλά αποτελεί γενικότερα σημείο προβληματισμού, όπως δείχνουν και οι στίχοι του Γιώργου Σεφέρη:

«Δὲ θέλω τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ μιλήσω ἀπλά, νὰ μοῦ δοθῆ ἐτούτη ἡ
χάρη.

Γιατί και τὸ τραγούδι τὸ φορτώσαμε μὲ τόσες μουσικὲς πού σιγὰ σιγὰ
βουλιάζει

καὶ τὴν τέχνη μας τὴ στολίσουμε τόσο πολὺ πού φαγώθηκε ἀπὸ τὰ μα-
λάματα τὸ πρόσωπό της

κι εἶναι καιρὸς νὰ ποῦμε τὰ λιγοστά μας λόγια γιατί ἡ ψυχὴ μας
αὔριο κάνει πανιά.»³

Στὸν χῶρο τῆς πρωτότυπης ψαλτικῆς καὶ λατρευτικῆς δημιουργίας ἀνήκει ἀναμφίβολα καὶ τὸ νέο ἀνὰ χεῖρας πόνημα τοῦ μουσικολογιώτατου πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Παπαγιάννη. Ζηλωτῆς, μύστης καὶ διδάσκαλος τῆς εὐτακτῆς τέλεσης τῆς χριστιανικῆς λατρείας καὶ μὲ λιπαρῆ θεολογική, μουσική καὶ φιλολογική κατάρτιση ὁ π. Κωνσταντῖνος, ἐμπνεύστηκε καὶ ξεκίνησε τὴν συγγραφή μιᾶς νέας σειρᾶς ψαλτικῶν βιβλίων, γιὰ νὰ θεραπεύσει τὴν ἀνάγκη ψαλμώδησης σταθερῶν καὶ ἐναλλασσόμενων στοιχείων τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν κατὰ λαμπρότερο τρόπο. Τὸ ἔπραξε αὐτό, στηριγμένος στὶς παλαιὲς παραδοσιακὲς μελωδικὲς φόρμες, χωρὶς ὅμως αὐτούσια καὶ ἄκριτη ἐπανάληψή τους καὶ ὑπαγωγή πάντα τῶν ὕμνογραφημάτων σ' αὐτές. Χωρὶς δηλαδὴ παραβίαση τοῦ βασικοῦ κανόνα τῆς ψαλτικῆς, πού θέλει τὴν μελωδία νὰ ὑπηρετεῖ τὸν λόγο καὶ ὄχι τὸ ἀντίστροφο, ἐνὸς κανόνα πού τὸν βλέπουμε νὰ ἐκφράζεται θεωρητικὰ μὲ βάση τὶς μελοποιήσεις τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου, ἀπὸ τὸν πρῶτο θεωρητικὸ τῶν νέων χρόνων, Χρῦσανθο ἀπὸ τὴν Μάδυτο,⁴ ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιβάλλεται συχνά-πυκνά σὲ προβληματικὰ σημεία τῆς προσομοιακῆς ποίησης σὲ παλαιὲς καὶ νεώτερες ψαλτικὲς ἐκδόσεις, καθὼς καὶ πάμπολλές φορὲς στὴν ἀσματικὴ ἔκφραση κορυφαίων διακόνων τοῦ ἀναλογίου.

Ἡ ὑλοποίηση αὐτῆς τῆς ἐργασίας πού ἐλπίζουμε ὅτι μὲ τὴν εὐλογία τοῦ ὕμνολογούμενου καὶ ὑπερυψούμενου Θεοῦ θὰ ὀλοκληρωθεῖ σύντομα, προσθέτει στὰ ἤδη πολυάριθμα λυσιτελέστατα ἐκδεδομένα μουσικὰ ἔργα

---

3. Γιώργος Σεφέρης, Ἕνας γέροντας στὴν ἀκροποταμιά, *Ἡμερολόγιο καταστρώματος, Β' (1944)*.

4. *Θεωρητικὸν Μέγα τῆς μουσικῆς συνταχθὲν μὲν παρὰ Χρυσάνθου ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου τοῦ ἐκ Μადύτων ἐκδοθὲν δὲ ὑπὸ Παναγιώτου Γ. Πελοπίδου Πελοποννησίου διὰ φιλοτίμου συνδρομῆς τῶν ὁμογενῶν, Τεργέστη 1832, σσ. 183 κ.έ.*

τοῦ π. Κωνσταντίνου, ἐπιπλέον πρωτότυπο ψαλτικὸ καὶ ὕμνολογικὸ ὕλικό. Προωθείται καὶ ὑποστηρίζεται ἔτσι ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη τῆς λατρείας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, μαζὶ μὲ τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐπιστήμη τῆς ψαλτικῆς ἔκφρασης τῶν ὀρθοδόξων.

Παραδειγματίζει δὲ ὅσους ἐργάζονται στὸν ἴδιο ἀμπελώνα, στὰ ἐπίπεδα τῆς ἔγνοιας καὶ σύλληψης καὶ ἄλλων τρόπων διακονίας τῆς προσευχομένης ἐκκλησίας, προσεκτικότερης χρήσης τῶν μουσικῶν μέσων πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτό, ἀριστης γνώσης καὶ χρήσης τῆς ψαλτικῆς σημειογραφίας, καθὼς καὶ τῶν μελωδικῶν καὶ δημιουργικῶν δυνατοτήτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀκταηχίας. Τέλος, στὰ ἐπίπεδα γνώσης τῆς ὕμνογραφίας καὶ τῆς θέσης της στὸ τυπικὸ τῶν ἀκολουθιῶν, ἀρτίου χειρισμοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλῶσσας, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ χειρογράφησης τῶν μουσικῶν ἔργων, ὡς μία ὀλοκληρωμένη στὸ σύνολό της δημιουργία, ἡ ὁποία φέρει κατὰ πάντα τὴν σφραγίδα τοῦ ποιητοῦ της.

Ἄς ἔλθει λοιπὸν νὰ προστεθεῖ ὁ πρῶτος τόμος τοῦ *Θησαυροῦ* τοῦ μέλους ἀργοῦ εἰρμολογικοῦ στοὺς ἤδη προεκδοθέντες πληρέστατους ψαλτικὸς τόμους τοῦ π. Κωνσταντίνου Παπαγιάννη, καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρά τους στὸ εὐρύτερο πολὺπλευρο καὶ πολὺτιμο συγγραφικὸ ἔργο, τὸ ὁποῖο μὲ τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ παρουσίασε τὶς τελευταῖες δεκαετίες, ἀθορύβως καὶ ταπεινοφρόνως.

Ἄς προσδοκοῦμε δέ, εὐχόμενοι ὀλοθέρμως, καὶ τοὺς ὑπόλοιπους τόμους, ὥστε νὰ πάρουν ὅλα αὐτὰ τὰ σεμνοπρεπῆ δημιουργήματα ἀληθινῆς ποιμαντικῆς καὶ λατρευτικῆς μέριμνας, τὴν ἀξιοσημείωτη θέση ποὺ τοὺς ἐπιφυλάσει ἤδη ἡ νῦν, καὶ θὰ τοὺς ἐπιφυλάξουν πιστεύω καὶ οἱ ἐπερχόμενες γενεές, στὴν κατεξοχὴν ἔκφραση τῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησίας, στὴν ἐν τῷ ναῷ λατρεία τοῦ Θεοῦ.

Καθαρὰ Δευτέρα
τοῦ σωτηρίου ἔτους 2011

Ἐμμανουὴλ Γιαννόπουλος
Δρ. Βυζαντινῆς Μουσικολογίας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
Προοίμιο στήν παροῦσα ἔκδοσις.....	ε΄
Πρόλογος.....	θ΄
Περιεχόμενα.....	ιγ΄

ΗΧΟΣ Α΄.

Τὸ Θεὸς Κύριος.....	1
Τὸ ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον.....	2
Τὸ θεοτοκίον.....	3
Τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα.....	4
Τὰ ἀναστάσιμα εὐλογητάρια.....	8
Ἡ ὑπακοή.....	12
Οἱ ἀναβαθμοί.....	12
Τὸ προκείμενον.....	15
Οἱ εἴρμοι τοῦ κανόνος.....	16
Ἡ θ΄ ᾠδή.....	18
Οἱ μακαρισμοί.....	23
Προκείμενον.....	29
Ἀλληλουϊάριον.....	30
Κεκραγάριον.....	31
Πασαπνοάριον.....	33
Προσόμοια αὐτόμελα.....	35
Εἴρμοι διάφοροι.....	38
Προσόμοια κατανυκτικά.....	61
Προσόμοια θεοτοκία.....	63

ΗΧΟΣ Β΄.

Τὸ Θεὸς Κύριος.....	66
Τὸ ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον.....	67
Τὸ θεοτοκίον.....	68
Τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα.....	68
Ἡ ὑπακοή.....	72
Οἱ ἀναβαθμοί.....	72
Τὸ προκείμενον.....	75
Οἱ εἴρμοι τοῦ κανόνος.....	76

Ἡ θ' ᾠδή.....	80
Οἱ μακαρισμοί.....	82
Προκείμενον.....	86
Ἀλληλουϊάριον.....	87
Κεκραγᾶριον.....	88
Πασαπνοᾶριον.....	90
Προσόμοια αὐτόμελα.....	92
Εἰρμοὶ διάφοροι.....	95
Προσόμοια κατανυκτικά.....	109
Προσόμοια θεοδοκία.....	111

ΗΧΟΣ Γ'.

Τὸ Θεὸς Κύριος.....	115
Τὸ ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον.....	116
Τὸ θεοδοκίον.....	116
Τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα.....	117
Ἡ ὑπακοή.....	122
Οἱ ἀναβαθμοί.....	123
Τὸ προκείμενον.....	126
Οἱ εἰρμοὶ τοῦ κανόνος.....	126
Ἡ θ' ᾠδή.....	130
Οἱ μακαρισμοί.....	133
Προκείμενον.....	139
Ἀλληλουϊάριον.....	140
Καθίσματα αὐτόμελα.....	141
Εἰρμοὶ διάφοροι.....	141
Προσόμοια κατανυκτικά.....	405
Προσόμοια θεοδοκία.....	407

ΗΧΟΣ Δ'.

Τὸ Θεὸς Κύριος.....	155
Τὸ ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον.....	156
Τὸ θεοδοκίον.....	156
Τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα.....	157
Ἡ ὑπακοή.....	162
Οἱ ἀναβαθμοί.....	163
Τὸ προκείμενον.....	165

Οἱ εἰρμῶν τοῦ κανόνος.....	166
Ἡ θ' ᾠδή.....	169
Οἱ μακαρισμοί.....	173
Προκείμενον.....	179
Ἀλληλουϊάριον.....	180
Κεκραγᾶριον.....	181
Πασαπνοᾶριον.....	184
Προσόμοια αὐτόμελα.....	185
Καθίσματα αὐτόμελα.....	188
Εἰρμῶν διάφοροι.....	189
Προσόμοια κατασκευαστικά.....	210
Προσόμοια θεοτοκία.....	212

ΗΧΟΣ ΠΛΑΓΙΟΣ Α΄.

Τὸ Θεὸς Κύριος.....	216
Τὸ ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον.....	217
Τὸ θεοτοκίον.....	217
Τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα.....	218
Ἡ ὑπακοή.....	222
Οἱ ἀναβαθμοί.....	223
Τὸ προκείμενον.....	225
Ἄλλοι ἀναβαθμοί.....	226
Προκείμενον.....	228
Οἱ εἰρμῶν τοῦ κανόνος.....	229
Ἡ θ' ᾠδή.....	232
Οἱ μακαρισμοί.....	235
Προκείμενον.....	240
Ἀλληλουϊάριον.....	240
Κεκραγᾶριον.....	241
Πασαπνοᾶριον.....	244
Προσόμοια αὐτόμελα.....	245
Εἰρμῶν διάφοροι.....	248
Στιχηρὰ κατασκευαστικά.....	258
Στιχηρὰ θεοτοκία.....	260

ΗΧΟΣ ΠΛΑΓΙΟΣ Β΄.

Τὸ Θεὸς Κύριος.....	263
Τὸ ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον.....	264
Τὸ θεοτοκίον.....	264
Τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα.....	265
Ἡ ὑπακοή.....	269
Οἱ ἀναβαθμοί.....	270
Τὸ προκείμενον.....	272
Οἱ εἴρμοι τοῦ κανόνος.....	273
Ἡ θ' ᾠδή.....	277
Οἱ μακαρισμοί.....	275
Προκείμενον.....	283
Ἀλληλουϊάριον.....	284
Κεκραγάριον.....	285
Πασαπνοάριον.....	287
Προσόμοια αὐτόμελα.....	289
Εἴρμοι διάφοροι.....	292
Προσόμοια κατανυκτικά.....	304
Προσόμοια θεοτοκία.....	306

ΗΧΟΣ ΒΑΡΥΣ

Τὸ Θεὸς Κύριος.....	310
Τὸ ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον.....	311
Τὸ θεοτοκίον.....	311
Τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα.....	312
Ἡ ὑπακοή.....	315
Οἱ ἀναβαθμοί.....	316
Τὸ προκείμενον.....	318
Ἔτεροι ἀναβαθμοί.....	319
Προκείμενον.....	322
Οἱ εἴρμοι τοῦ κανόνος.....	323
Ἡ θ' ᾠδή.....	326
Οἱ μακαρισμοί.....	329
Προκείμενον.....	334
Ἀλληλουϊάριον.....	335
Εἴρμοι διάφοροι.....	336
Στιχηρὰ κατανυκτικά.....	344

Στιχηρὰ θεοτοκία.....	346
-----------------------	-----

ΗΧΟΣ ΠΛΑΓΙΟΣ Δ΄.

Τὸ Θεὸς Κύριος.....	349
Τὸ ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον.....	350
Τὸ θεοτοκίον.....	350
Τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα.....	351
Ἡ ὑπακοή.....	357
Οἱ ἀναβαθμοί.....	357
Τὸ προκείμενον.....	361
Οἱ εἰρμοὶ τοῦ κανόνος.....	362
Ἡ θ' ᾠδὴ ἐκ τοῦ Γα.....	365
Ἡ θ' ᾠδὴ ἐκ τοῦ Νη.....	368
Οἱ μακαρισμοί.....	370
Προκείμενον.....	374
Ἀλληλουϊάριον.....	375
Κεκραγάριον.....	376
Πασαπνοάριον.....	380
Προσόμοια αὐτόμελα.....	383
Εἰρμοὶ διάφοροι.....	386
Προσόμοια κατανυκτικά.....	397
Προσόμοια θεοτοκία.....	399
Καθίσματα αὐτόμελα.....	401

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐν ἐκ τῶν τριῶν εἰδῶν μέλους τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς εἶναι, ὡς γνωστόν, τὸ εἰρμολογικόν, διακρινόμενον εἰς σύντομον, ἀργὸν καὶ καλοφωνικόν. Εἰς τὴν παρούσαν ἐργασίαν περιλαμβάνονται ἀποκλειστικῶς ἀργὰ εἰρμολογικὰ μέλη. Ὅθεν θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ προτάξω ὀλίγα περὶ τῶν ψαλλομένων εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὕμνων καὶ τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἀναληφθείσης προσπαθείας.

Εἰς ἀργὸν εἰρμολογικὸν μέλος ψάλλονται συνήθως αἱ καταβασίαι,⁵ τὸ α' ἀντίφωνον τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ δ' ἤχου κατὰ τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ καθίσματα τῶν Ὁρθῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος.⁶ Ἐν Ἁγίῳ Ὁρει ψάλλονται προσέτι κατὰ τὰς ἀγρυπνίας εἰς ἀργὸν εἰρμολογικὸν μέλος τὰ στιχηρὰ προσόμοια τοῦ Ἑσπερινοῦ (ἐσπέρια καὶ ἀπόστιχα) καὶ τῶν αἰνῶν καὶ τὰ ἀπολυτίκια. Στιχηρὰ προσόμοια εἰς τοιοῦτο μέλος ἐψάλλοντο παλαιότερον καὶ εἰς τοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς· τοῦτο σπανίως γίνεται σήμερον. Τὰ αὐτόμελα προσόμοια ὅλων τῶν ἤχων ὑπάρχουν εἰς τὸ Εἰρμολόγιον,⁷ βάσει δὲ αὐτῶν ὁ ἀγιορείτης μοναχὸς Χρυσόστομος, πρωτοψάλτης τοῦ ἱ. ναοῦ τοῦ Πρωτάτου, κατήρησε καὶ ἐξέδωκε τὸ *Μουσικὸν Ἀπάνθισμα*,⁸ περιέχον ὅλα τὰ στιχηρὰ προσόμοια τῶν ἀκινήτων καὶ κινητῶν ἐορτῶν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εἰς τὸ Εἰρμολόγιον ὑπάρχουν εἰς ἀργὸν μέλος οἱ κανόνες τῆς Μ. Ἑβδομάδος⁹ (πλὴν τοῦ τῆς Μ. Πέμπτης), ἐκ τῶν ὁποίων σήμερον ψάλλονται συνήθως μόνον οἱ εἰρμοὶ ὡς καταβασίαι εἰς τὸ τέλος ἐκάστης ὥδης. Ὑπάρχουν ἐπίσης τὰ αὐτόμελα καθίσματα κατ' ἤχον.¹⁰ Δὲν ἀποτελεῖ ἄραγε τοῦτο ἔνδειξιν ὅτι ὑπῆρχέ ποτε συνήθεια νὰ ψάλλωνται καὶ τὰ καθίσματα τῶν ἐορτῶν εἰς τοιοῦτο μέλος; Καὶ οἱ ἀναβαθμοὶ ὅλων τῶν ἤχων ὑπάρχουν μελοποιημένοι εἰς συνθέσεις τῶν πρωτοψαλτῶν Μανουήλ¹¹ καὶ Κωνσταντίνου¹² καὶ τοῦ Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος,¹³ ἐνῶ

---

5. *Εἰρμολόγιον Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου καὶ Ἰωάννου Πρωτοψάλτου*, Κωνσταντινούπολις 1856, σσ. 5-107.

6. *Εἰρμολόγιον*, σσ. 110, 119, 176, 146.

7. *Εἰρμολόγιον* σσ. 173-181.

8. *Μουσικὸν Ἀπάνθισμα*, Κωνσταντινούπολις 1904. Ἀναστατικὴ ἐπανέκδοσις ὑπὸ Ἀνδρέου Θεοφιλοπούλου 1986.

9. *Εἰρμολόγιον* σσ. 113 κ.έ.

10. *Εἰρμολόγιον* σσ. 192-203.

11. *Πανδέκτη τῆς ἱεράς ὕμνωδίας τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ*, τ. 2ος, Κωνσταντινούπολις 1851, σ. 388 κ.έ. Ἐπίσης: *Θεοδώρου Φωκαέως, Ταμείον Ἀνθολογίας*, τ. 2ος, Κωνσταντινούπολις 1869, σ. 217 κ.έ.

εἰς τὸ Εἰρμολόγιον ὑπάρχουν μόνον οἱ τοῦ πλ. α' ἤχου.¹⁴ Ἡ ὑπό τριῶν μουσικῶν μελοποιήσις τῶν ὕμνων τούτων ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην μου ἰσχυρὰν ἔνδειξιν ὅτι παλαιότερον ὅλοι οἱ ἀναβαθμοὶ ἐψάλλοντο οὕτω καὶ ὄχι μόνον τὸ α' ἀντίφωνον τοῦ δ' ἤχου κατὰ τὰς ἐορτάς.

Τὰ ἀνωτέρω μὲ ὠδήγησαν εἰς τὴν σκέψιν νὰ συγκεντρώσω τὰ ἤδη ὑπάρχοντα ἀργὰ εἰρμολογικὰ μέλη, νὰ προσθέσω δὲ καὶ πᾶν ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ ψαλῆ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, ἦτοι: στιχηρὰ προσόμοια, ἀπολυτίκια, καθίσματα, μακαρισμούς, προκείμενα καὶ ἀλληλουϊάρια. Ἡ τοιαύτη συγκέντρωσις δικαιολογεῖ, νομίζω ἀπολύτως τὴν ὀνομασίαν ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΜΕΛΟΥΣ ΑΡΓΟΥ ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΚΟΥ, τὴν ὁποίαν ἐπέλεξα.

Οὕτως εἰς τὸν παρόντα τόμον περιέλαβον ἐκ τῶν ἀναστασίμων ἀκολουθιῶν ἐκάστου ἤχου τὸ Θεὸς Κύριος, τὸ ἀπολυτίκιον μετὰ τοῦ θεοτοκίου, τὰ καθίσματα, τὴν ὑπακοήν, (ἢ ὅποια ἐπέχει θέσιν καθίσματος καὶ οὐχὶ ὀρθῶς ἔχει ἐπικρατήσῃ νὰ λέγηται χύμα), τοὺς ἀναβαθμούς καὶ τὸ προκείμενον τοῦ Ὁρθρου, τοὺς εἰρμούς τοῦ ἀναστασίμου κανόνος, τὴν Τιμιωτέραν μετὰ τῶν στίχων τῆς ὠδῆς τῆς Θεοτόκου, τοὺς Μακαρισμούς μετὰ τῶν τροπαρίων, τὸ προκείμενον καὶ τὸ ἀλληλουϊάριον τῆς Θ. Λειτουργίας.

Οἱ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὕμνοι εἶναι δυνατὸν νὰ ψάλλωνται κυρίως μὲν κατὰ τὰς ὀλονυκτίους ἀγρυπνίας, ἐνίοτε δὲ τινὲς ἐξ αὐτῶν κατ' ἐκλογὴν καὶ εἰς τὰς συνήθεις ἀκολουθίας, ὅταν ὁ χρόνος τὸ ἐπιτρέπη ἢ τὸ ἀπαιτῆ. Ἐπίσης εἶναι δυνατὸν νὰ ψάλλωνται ἀντὶ καλοφωνικῶν εἰρμῶν κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀντιδώρου, κατὰ τὴν ὁποίαν πολλάκις ψάλλονται αἱ καταβασίαι τῆς περιόδου.

Ἀκολουθῶς ἐμελοποίησα καὶ παρέθεσα εἰς ἕκαστον ἤχον:

α'. Κεκραγάριον καὶ πασαπνοάριον εἰς ἀργὸν εἰρμολογικὸν μέλος μετὰ τῶν στίχων, οἱ ὅποιοι εἶναι πιθανὸν νὰ ψαλοῦν μετὰ στιχηρῶν προσομοίων, ἦτοι ἐκ μὲν τῶν ἐπιλυχνίων ψαλμῶν ἀπὸ τοῦ Ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι..., ἐκ δὲ τῶν αἰνῶν ἀπὸ τοῦ Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐπὶ ταῖς δυναστείαις αὐτοῦ... Δὲν παραθέτω ὅμως κεκραγάριον καὶ πασαπνοάριον εἰς τοὺς ἤχους γ' καὶ βαρύν, διότι δὲν ὑπάρχουν προσόμοια ἐορτῶν εἰς τοὺς ἤχους τούτους. Ἐξ ἄλλου εἰς τοὺς ἤχους τούτους τὸ ἀργὸν εἰρμολογικὸν μέλος συμπίπτει ἀπολύτως μετὰ τοῦ συνήθους στιχηραρικοῦ τοιοῦτου.

β'. Τὰ αὐτόμελα καθισμάτων καὶ στιχηρῶν.

---

12. Κωνσταντίνου πρωτοψάλτου Ἀναστασιματάριον ἀργὸν καὶ σύντομον, Κωνσταντινούπολις 1865.

13. Πανδέκτη, τ. 2ος, σ. 354 κ.έ.

14. Εἰρμολόγιον, σ. 204.

γ'. Είρμους κανόνων, οίτινες είναι δυνατόν να ψάλλωνται κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀντιδώρου. Εἰς τοὺς εἰρμούς τούτους συμπεριέλαβον τοὺς τῶν σταυροαναστασίμων κανόνων καὶ τῶν κανόνων ἑορτῶν τινων, οἱ ὅποιοι δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ θέμα τῶν ἑορτῶν τούτων καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι δυνατόν να ψάλλωνται καὶ εἰς ἄλλας ἡμέρας, καὶ ἄλλους τινὰς εἰρμούς.

δ'. Ὅμάδας στιχηρῶν κατασκευτικῶν καὶ θεοτοκίων διὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω σκοπὸν.

Πέραν ὅμως τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ παροῦσα ἐργασία εἶναι δυνατόν να ἀποτελέσῃ χρήσιμον βοήθημα διὰ τὴν σπουδὴν καὶ ἐκμάθησιν τοῦ ἀργοῦ εἰρμολογικοῦ μέλους ὄλων τῶν ἤχων εἰς ὅλας τὰς ἐπὶ μέρους μορφὰς αὐτοῦ.

Διὰ τὸν τονισμὸν τῶν ὕμνων ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ὅ,τι ὑπάρχει εἰς τὸ Εἰρμολόγιον καὶ ἀλλαχοῦ, προσεπάθησα ὅμως να βελτιώσω τὸ μέλος διὰ τῆς χρήσεως καταλληλοτέρων κατὰ τὴν κρίσιν μου μουσικῶν γραμμῶν. Ἰδιαιτέραν ἐπίσης φροντίδα κατέβαλον διὰ τὸν ὀρθὸν τονισμὸν τῶν λέξεων καὶ τὸν κατ' ἔννοιαν χωρισμὸν τῶν φράσεων, ὅπου καὶ ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν. Τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἐτήρησα καὶ εἰς τοὺς ὑπ' ἐμοῦ μελοποιηθέντας ὕμνους.

Ὡς καὶ εἰς προεκδοθείσας ἐργασίας μου, οὕτω καὶ εἰς τὴν παροῦσαν εἰς μὲν τὰ προκείμενα παραθέτω δύο στίχους, διὰ να ψάλλωνται ταῦτα ἅπαξ ἄνευ στίχου καὶ δις μετὰ στίχων, εἰς δὲ τὰ ἀλληλουϊάρια τέσσαρας στίχους, διὰ να ψάλλωνται τρις ἢ τετράκις ἢ πεντάκις, ἀναλόγως τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διακόνου χρόνου.

Τὸν παρόντα τόμον, εἰς τὸν ὅποιον περιέλαβον ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὕλην τῆς Ὀκτωήχου, ἐχαρακτήρισα ὡς πρῶτον, διότι προτίθεμαι, ἐὰν ὁ Θεὸς ἐπιτρέψῃ, να συνεχίσω τὴν προσπάθειαν εἰς ἀκολουθήσοντας τόμους διὰ τὴν ἀντίστοιχον ὕλην τοῦ Μηνολογίου, Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου. Ὅθεν παρακαλοῦνται οἱ χρήσται τοῦ πονήματος τούτου, να συγχωρήσουν μὲν τὰς ἀτελείας, τὰς ὁποίας ἀσφαλῶς τοῦτο παρουσιάζει, ἐὰν δὲ εὐρίσκουν τὴν προσπάθειαν ταύτην ἀξιόλογον καὶ χρήσιμον, να εὐχωνται, ὅπως ὁ Κύριος με ἀξιώσῃ να ὀλοκληρώσω αὐτήν.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 20ῇ Φεβρουαρίου 2011

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ

Πρωτοπρεσβύτερος